

תורת ארץ ישראל

מו"ר הרב מיכה הלוי, ראש הישיבה

תקציר מתוך שיחה שניתנה בישיבה

עריכת המאמר לעילוי נשמת רועי מרדכי וינברג ז"ל

אחדות של הבדלה

תורת ארץ ישראל הוא נושא עמוק. נשתדל לעסוק במעט מן הדברים אותם מלמד אותנו הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל באגרת צו (אגרות ראה חלק א עמודים קיב-קיג). כך הרב פותח את דבריו בנושא: **"הבדל עצום ונשגב בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ"**. נשים לב לכך שהרב לא עוסק בחילוק בין התורות או בשינויים ביניהם. הוא בכוונה נוקט בלשון הקודש שלו את המילה "הבדל", ולכן זוהי מילת מפתח להבנת הפסקה. מצינו שחז"ל מקשרים את היכולת להבדיל למושג דעת (ירושלמי ברכות פרק ה הלכה ב): **"אם אין דעה, הבדלה מנין?"**. מהי דעה? רש"י (שמות לא,ג) וראשונים נוספים מפרשים שדעה זוהי רוח הקודש. אם כן ההבנה מהי רוח הקודש תבאר את לשון הרב: **"הבדל עצום ונשגב"**.

על מנת להבין זאת נעיין בהמשך דבריו של הרב באגרת צו, בהם הוא עוסק בעניינו של לימוד תורה בארץ ישראל:

"בארץ ישראל שפע רוח הקודש מתפרץ לחול על כל תלמיד חכם שמבקש ללמוד תורה לשמה... והרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט... הוא המרחיב את ההלכות מלמעלה למטה..."

לפעמים אנחנו חושבים בקטנותנו ובחוסר הבנתנו, שאם יש תלמיד חכם שיודע על מאורעות שקרו בלי שאמרו לו, זה אומר שיש לו רוח הקודש. אך זוהי אינה המשמעות האמיתית של רוח הקודש. נתבונן עוד ונשים לב לכך שהרב משתמש בשני ביטויים: "רוח הקודש" ו"הרוח הכללי". הרוח הכללי זוהי המשמעות של רוח הקודש שאליה הרב מתכוון בביאור עניינה של תורת ארץ ישראל.

להבנת הדברים יש להבין קודם כל מהו הקודש. רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל היה חוזר ואומר: **"קדוש לעולם קיים"**. זאת אומרת, הקודש הוא המציאות האמיתית שהיא קבועה ובלתי משתנית, אף על פי שלמעשה העולם עובר שינויים. זהו הקודש - היסוד הקבוע של המציאות, שהוא המציאות האמיתית. ומהי רוח הקודש? רוח הקודש היא המפגש שלנו עם הקודש. המפגש עם מציאות מאוד מאוד אלוקית, בהירה ומאירה, זה נקרא רוח הקודש.

"בארץ ישראל שפע רוח הקודש מתפרץ לחול על כל תלמיד חכם שמבקש ללמוד תורה לשמה". בנפש החיים (שער ד פרקים ג,ו) ובאורות התורה (פרק ב) אנו מוצאים הגדרה

דבר המערכת

יחד עם שמחת ימי החנוכה הקרבים ובאים, אנו שמחים להגיש בפני הקוראים את עלון "עיטורי אביב" גיליון 5, ולציין שנה להוצאת העלון.

גיליון זה מוקדש לעיון בנושאים הקשורים לעניינה המיוחד של תורת ישראל אל מול תרבות יוון. **אל מול תרבות יוון** המנתקת בין הרוחניות לארציות, מאמרו של רה"י הרב מיכה הלוי "תורת ארץ ישראל", מראה על הקשר המיוחד בין התורה לארץ, ומלמד אותנו שהרוחניות הינה המציאות האמיתית והיא יורדת עד הצד הארצי ומרוממת אותו.

אל מול תרבות יוון בה הכלל אינו קיים אלא למלא את חסרונותיו של הפרט, מאמרו של הרב דניאל מילר מעיין עיון עמוק וחודר בשורשי הסוגיה במסכת שבת, ומאיר לנו על הקשר המיוחד בין פרטי עם ישראל והערבות ההדדית הנובעת ממנו גם בתחום קיום המצוות. ומאמרו של הרב יאיר דיאמנט "כי הם חיינו", מדבר על התביעה הפנימית של לומדי התורה לכוון את עיסוקם הרוחני לחידוקה של כנסת ישראל.

ולסיום, **אל מול תרבות יוון** החשוכה בחסרון חווית החיים האמיתית שבה, מספר הרב שמואל שטיינר על תחושותיו מלימוד התורה בישיבה, ואנו נחשפים לעולם תורני מלא, חי ומחייב.

המערכת מאחלת לכל בית ישראל שנזכה לשמוח בשמחת חג החנוכה, ולהתמלא מאור גבורת ישראל המתגלה אלינו כבימים ההם בזמן הזה.

המערכת.

תוכן

3	תורת ארץ ישראל מו"ר הרב מיכה הלוי
7	מתי יחטא אדם כדי להציל את חבירו מאיסור מו"ר הרב דניאל מילר
12	כי הם חיינו הרב יאיר דיאמנט
15	הגלריה ברחוב בנימיני הרב שמואל שטיינר

לתורה לשמה - לשם התורה. התורה היא הקודש, יסוד המציאות, "הסתכל באורייתא וברא עלמא". כאשר תלמיד חכם מבקש ללמוד בתורה לא רק את ההופעות המעשיות, ולא רק את ההבנות של העולם המעשי, אלא מבקש להיפגש עם יסוד המציאות הקיים בפנימיותם, זה נקרא לימוד תורה לשמה. במפגש הזה בין התלמיד החכם לבין היסוד הקבוע של המציאות מופיעה רוח הקודש, שהיא רוח כלל המציאות, יסוד המציאות, "הרוח הכללי". ומכיוון שרוח הקודש היא המפגש עם כלל המציאות, למי שהוא בעל רוח הקודש נודעות ידיעות מפרטי המציאות גם אם לא אמרו לו אותם.

דווקא בארץ ישראל אנחנו
מבינים שכל פרטי הפרטים
של כל התורה כולה קשורים
בקשר אחד. התלמוד
הירושלמי שנכתב בארץ
ישראל, מכיל לפעמים
במשפט אחד קצר ביטוי
מלא של עומק מחשבתי
פנימי

לאחר שהתברר לנו במקצת מהי רוח הקודש נוכל לשוב לתחילת דברי הרב, ולהבין את הלשון "הבדל". הביטוי "הבדלה" בדברי הרב (ואף בדברי הרצ"ה) בא להגיד שיש להסתכל על שני דברים כמובדלים זה מזה, ודרך ההבדלה להבין את השדרוג ואת השכלול העולה מבין שני הדברים הללו יחד. לדוגמה, ההבדלה בין שבת לבין ששת ימי המעשה. זו לא הבדלה שבאה לרומם את ערך השבת על ימות החול בלבד, אלא היא באה להסביר את המהלך האחד של שבעת ימי השבוע. את מקומם של ששת ימי המעשה מתוך השבת, ושל השבת מתוך ששת ימי המעשה. אם אין דעה, שהיא רוח הקודש, הרואה את הימים כיחידה אחת שמתפרטת לשניים, הבדלה מנין?

כך יש להבין את היחס בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ: רוח הקודש מאחדת אותם בעומקם, על אף שישנם הבדלים ביניהם. ההבדלה בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ נותנת מעמד למהלך אחד העולה מביניהם, ולא חלילה לביטול אחד מהצדדים. אנו לא עוסקים בחילוק, לא עוסקים בשינוי, לא עוסקים בהפרדה, אנו עוסקים באחדות של הבדלה.

לפעמים ניתן להבין בדברי הרב זצ"ל שיש צורך לשנות את סדרי הלמוד הנלמדים בעם ישראל במשך דורות רבים, אך לאור מה שראינו זו הבנה מוטעית. אמנם יש להבדיל בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ, אך אין ההבדלה באה ליצור שינוי, פירוד או חילוק. להיפך, היא באה ליצור שכלול של יחס נכון ומהלך נכון בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ.

ארץ הקודש לעומת ארץ העמים
מהו ההבדל בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ?

אמרנו שהקודש הוא היסוד הקבוע של המציאות, ושרוח הקודש היא המפגש עם הקודש כאותו הכלל המאחד את פרטי הבריאה. הרב הוסיף שרוח הקודש מושפעת לתלמידי חכמים המבקשים לעסוק בתורה לשמה דווקא בארץ ישראל. הדברים הללו נובעים מעניינה המיוחד של ארץ ישראל שהיא לב העולם (עייין אורות ישראל ה,א; ספר כוזרי מאמר שני פסקה יט). ארץ ישראל נבראה על ידי ריבונו של עולם כך שהיא יכולה להופיע בתוכה את כלל יסוד כל המציאות, ולכן דווקא בה ניתן ללמוד תורה מתוך הבנה של יסוד המציאות הכללי ההולך ומופיע מבין פרטי ההלכה. "אווירא שארץ ישראל מחכים" - האוויר של ארץ ישראל מחכים אותנו, ומשפיע עלינו מלמעלה את רוח הקודש.

לכן הרב כותב שבארץ ישראל "הרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט... הוא המרחיב את ההלכות מלמעלה למטה...". דווקא בארץ ישראל אנחנו מבינים שכל פרטי הפרטים של כל התורה כולה קשורים בקשר אחד. כל הפרטים יונקים מהקודש הכללי המופיע בארץ ישראל מלמעלה למטה. התלמוד הירושלמי שנכתב בארץ ישראל, מכיל לפעמים במשפט אחד קצר כמה משפטים של התלמוד בבלי. הנקודה היא שבמשפט קצר קיים ביטוי מלא של עומק מחשבתי פנימי, ולכן אפשר להגיד את הדברים בקיצור.

לעומת זאת תורת חוץ לארץ היא לימוד של הפרטים. וכך כותב הרב: "מה שאין כן בחוץ לארץ. רוח כללי קדוש אי אפשר לשאוף באוויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזה הארה...".

הטומאה היא ניתוק בין אותו יסוד רוחני קבוע לבין הגוף שצריך להופיע אותו. כשם שהמת הוא אבי אבות הטומאה כיוון שהנשמה כבר אינה מחייה אותו, כך ארצות חוץ לארץ מנותקים מיסוד המציאות. זה נקרא טומאת ארץ העמים, זה אויר טמא, זו אדמה טמאה. משום כך גם התורה הנלמדת בחוץ לארץ היא רק "איזה ניצוץ, איזה הארה". זו תורה של פרטים, גילוי הופעה חלקית מאוד, קטנטנה, ניצוץ של הכלל.

לידיעת ההבדל בין התלמודים - השוני והאחדות - ישנה השפעה על לימוד התלמוד הבבלי בארץ ישראל: "הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות גם על מהות הלמוד בכלל... גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות... החידושים, והפלפולים".

הידיעה שישנה מציאות
שהקודש מושפע בארץ
ישראל, צריכה להביא אותנו
להבין שיש עומק רוחני
שמתגלה בפרטי ההלכה.
אין בכך השפעה על פסיקת
ההלכה למעשה, אלא הרב
מלמדנו שבכך נזכה לשמוח
בפרטי ההלכה כנתינתם
מסיני

מתי יחטא אדם כדי להציל את חברו מאיסור

מו"ר הרב דניאל מילר

א. הכלל היסודי - לא יחטא אדם כדי להציל את חברו מאיסור

המשמעות המעשית הנגזרת מהערבות ההדדית שיש בעם ישראל, מן המפורסמות היא. ערבות במשמעותה זו מהווה היא הבסיס ההלכתי לאפשרות להוציא איש את רעהו ידי חובת המצוות, הברכות ועוד (זאת, כמובן, על פי הגדרים העקרוניים שבכלל זה, והגדר המסויים התואם את עניינה של כל מצווה ומצווה).

בבירור דלהלן נאיר במקצת את עניינה של המשמעות ההפוכה מהנ"ל, הכרוכה בעניין הערבות שבישראל, דהיינו, בעיסוק בשאלה - האם במציאות מסוימת בה עומד פלוני לעבור על איסור חמור, נכון וטוב שחבירו יצילנו מכך, על ידי שהוא עצמו יחטא ויעבור על איסור קל יותר.

ככלל, במסכת שבת (דא) ברור לגמרא ש"אין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך". כלל זה מופיע בסוגייתו כדי לומר שאין כל הוא אמינא להתיר לאדם לרדות פת מהתנור (שהוא מעשה שאינו כרוך במלאכת שבת אלא באיסור דרבנן) על מנת להציל את חברו, שהניח הפת שם, מאיסור תורה של מלאכת אפייה. לא מודגש ולא מצויין בפשט, מניין ברור כל כך לגמרא שזו היא נקודת המוצא. אולי אפשר לבאר, שהסברא בזה היא, שיבוא איסור חמור של רדייה, מבחינת זה שהוא עושהו בידיים, וידחה את האיסור הקל שעובר, בכך שאינו מציל את חברו מאיסור תורה. כלומר, לפנינו נדרשת הכרעה בין מעבר על איסור חמור לבין מעבר על איסור קל, ויבוא החמור וידחה את הקל. ואף שמצווה להציל את חברו מאיסור, היות ואם יעשה זאת יעבור על איסור בידיים, הרי שגדלה חומרתו ותידחה חובתו להציל את חברו.

ב. הספק - כשחוטא כדי להציל את עצמו מאיסור

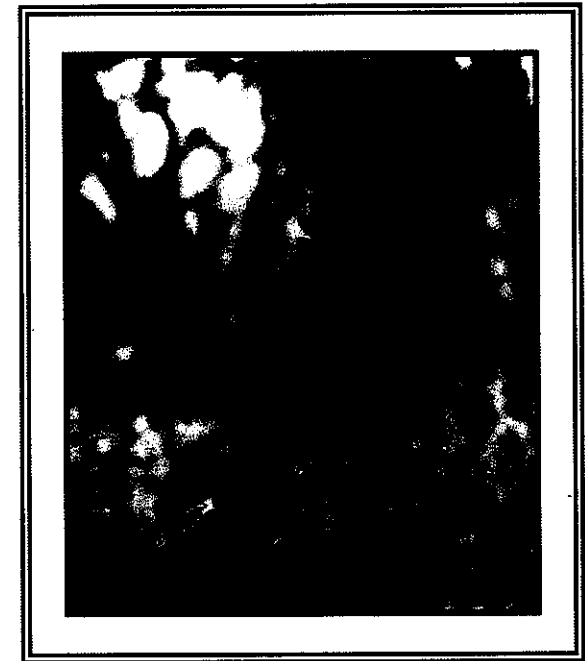
כדי לבחון אם זוהי הסברה היסודית, נתבונן במקרה נוסף, מקביל וקודם, הנידון אף הוא בסוגייתו זו במסכת שבת. הגמרא עוסקת במקרה בו הנידון הוא כלפי האדם עצמו בלבד. כלומר, אדם הכניס פת לתנור ורוצה לרדותה כדי להציל עצמו מאיסור אפייה, אך בכך יעבור על איסור דרבנן של אפיית פת - האם מותר בכך? (עניין זה נידון במהלך הסוגיית עד למסקנתה.)

יש להתבונן בצדדי הספק. לכאורה, יש לבחון מה חמור ממה, ויעבור על האיסור הקל ולא על החמור, וכדלעיל ביחס להצלת חברו. וזהו הדין - מהו החמור ומהו הקל. אך ברש"י רואים שבוודאי לא למד כך. בשני מקומות בסוגיית רש"י כי הנידון הוא, אם במצב כעין זה גזרו עליו בית דין את גזירת רדיית הפת או לא. משמע, שלולי העמדת הספק באופן זה (דהיינו, אם גזרו בית דין), לא היתה הגמרא מסתפקת בעניין מה חמור ממה, ולכן ביאר

ראשית, ידיעת ההבדל משפיעה על מהות הלמוד בכלל. מהות הלמוד זו אותו לימוד לשמה שהזכרנו לעיל: להוציא אל הפועל את יסוד המציאות הקבוע, את הקודש המתגלה אלינו מלמעלה למטה, בפרטי ההלכה.

ולבסוף, ידיעה זו משפיעה גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות, החידושים והפולפולים. לא הסגנון משתנה, אלא הכל נשאר אותו דבר, ורוח הקודש שמושפעת מלמעלה בארץ ישראל מסדרת את הכל אחרת. הלמוד של התלמוד הבבלי על כל פרטיו, הולך ומשתכלל מהידיעה של ההבדל העצום והנשגב בין תורת חוץ לארץ לתורת ארץ ישראל.

בהמשך האגרת הרב כותב שאותו יסוד המציאות, המופיע דרך רוח הקודש בלימוד התורה בארץ ישראל, "מזהיר ומנהיר בכל מצוה והלכה, בסעיפיה וסעיפיה, עד שהדברים שמחים נתינתם מסיני". הידיעה שישנה מציאות כזו שיסוד המציאות, הקודש, מושפע בארץ ישראל, צריכה להביא אותנו להבין שיש עומק רוחני שמתגלה בפרטי ההלכה. אין בכך השפעה על פסיקת ההלכה למעשה, אלא הרב מלמדנו שדווקא בכך נזכה לשמוח בפרטי ההלכה נתינתם מסיני. אנו נצליח לשמוח בכל פרט ופרט על כל דקדוקי דקדוקיו, כשנבין שבעומק הוא מביע את יסוד המציאות של הרצון האלוקי, שניתן לנו בתורה במעמד הר סיני.

ככלל, במסכת שבת ברור
 לגמרא ש"אין אומרים לו
 לאדם חטא כדי שיזכה
 חבירו". אין כל הוא אמינא
 להתיר לאדם לרדות את
 מהתנור על מנת להציל את
 חבירו, שהניח הפת שם,
 מאיסור תורה של
 מלאכת אפייה

רש"י הספק באופן זה.

אגב, יש לציין שבפשט לשון הגמרא משמע כפירוש רש"י, מעיר ה'מהר"ץ חיות' כאן, שהרי כשהדין הוא על רדייה לצורך הצלת חבירו, לשון הגמרא היא "חטא כדי שיזכה...", משמע, שחטא יש כאן, אף שיתכן שהותר לו לחטוא. אך כשהדין הוא לגבי הצלת עצמו על ידי רדייה, לא משתמשת הגמרא בלשון חטא באופן מקביל ("וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שתזכה" וכדומה). כלומר, על הצד שהתירו, הרי שאין כאן כל חטא, וכפירוש רש"י (שבית דין לא גזרו במקרה זה). מכל מקום, משמע שלולי ספק זה (אם גזרו בית דין) לא היתה הגמרא מסתפקת מה חמור ממה, על מנת לדעת כיצד על האדם לפעול, כיוון שההכרעה

ברורה בדין זה. מהי ההכרעה?

ג. מקרים בהם אין ספק

לכשנעניין יותר, נראה שבהכרח יש לבאר כרש"י (וכפי הדיוק מלשון הגמרא שהובא לעיל), וללא ספק זה שרש"י מציג, היתה לנו הכרעה ברורה בספק שהצגנו לעיל. ויפורט: נתבונן בדוגמא אחרת, המופיעה במסכת ראש השנה. המשנה שם (לבב), אוסרת לעלות על אילן בראש השנה כדי להוריד ממנו שופר הנתון שם, למען קיום מצוות התקיעה. לפנינו מקרה בו אין חומרת המצוות נלקחת כלל בחשבון, שהרי ברור הוא שביטול מצוות עשה דתקיעת שופר חמור מביטול גזירת רבן האוסרת שימוש באילן ביום טוב. מדוע זה כך באמת? מדוע לא תיךחה גזירת רבן מפני מצוות תקיעת שופר דאורייתא?

כדי להבין היטב דין זה, נתבונן במה שכתב הרמב"ן בפירושו על התורה. הגמרא במסכת יבמות (בדפים ד-ח) מבררת דינים של מצבים שונים בהם יש התנגשות בין מצוות עשה למצוות לא תעשה וכיוצא בזה. הגמרא לומדת שם מפסוק כי עשה דוחה לא תעשה, למרות שלא תעשה חמור ממנו באופן עקרוני ("אטו עשה דדוחה את לא תעשה לאו לא תעשה חמור מיניה וקאתי עשה ודחי ליה...") (שם ז,א). הגאון רבי עקיבא איגר בגיליון הש"ס, מציין לעיין בפירוש הרמב"ן על התורה בפרשת יתרו (שמות כח). הרמב"ן עוסק שם באריכות ביחס בין "שמור" ל"זכור" בשבת, דהיינו בין עשה ללא תעשה, ומגדיר את היחס ביניהם כיחס בין מידת האהבה (עשה) למידת היראה (לא תעשה). אשר על כן, מסקנתו היא שכשם שאהבה גדולה מיראה, כך עשה גדול מלא תעשה ודוחה. הפניית רבי עקיבא איגר לעיין ברמב"ן מובנת מאוד, שכן נראה כסותר את דברי הגמרא שאומרת שלא תעשה חמור מעשה (על אף שעשה דוחה).

ד. כללי ההכרעה במקרה בו יש מול האדם שני איסורים

נראה לומר, שיש לחלק בין הערכת גודל עניין המצוות וחומרתן, שבכלל "סוד ד' ליראיו" הוא, ומופיע ברמב"ן, לבין שאלת ההכרעה המוטלת על האדם בשעה שלפניו שתי אפשרויות פעולה.

מסתבר לומר, שבמציאות כזו, בה מוטל על האדם להכריע בין שתי דרכי פעולה, אין מקום להשתמש בשיקולים העוסקים בעניין חומרת המעשים אלא בכלל בסיסי והתחלתי הקובע כי "שב ואל תעשה עדיף". בהכרעתו, ימנע האדם מעשיית מעשה בידים, למשל - במקרה שנידון במסכת ראש השנה, לא יעלה על האילן על מנת להוריד השופר, כיוון שעדיף שלא יזום איסור בידיו, אף שעובר בזה על ביטול מצוות עשה (כלל זה על ענייניו והגבלותיו מובא בש"ס פעמים רבות, ובפרט בסוגיית דיבמות דלעיל, ואין כאן המקום להאריך בו).

לאור כלל זה, נשוב להתבונן נשוב להתבונן בסוגיית במסכת שבת. מדוע פשוט וברור

לגמרא שאין אומרים לאדם לחטוא כדי שיזכה חבירו? אלא שיש להסביר שזה משום שמול עיניו של האדם עומדת שאלה אחת בלבד - אם לרדות או לא. שאלת איסור האפייה קיימת, אך לא כלפיו, ואינה בכלל התלבטויותיו. הוא איננו עומד ב"פרשת דרכים" כשמולו שתי אפשרויות, כל אחת עם הקושי שבה. אין לו כל צורך להכריע בין הרדייה לאיסור האפייה, כיוון ששאלת האיסור שחבירו עלול לעבור איננה עומדת עתה על הפרק עבורו. לכן פשוט לגמרא שלא יחטא עבור חבירו.

ה. יסוד כללי ההכרעה

הבחנה זו, שפורטה לעיל, בולטת בדברי תוספות.

תוספות בסוגיית בשבת (ד,א ד"ה "וכי אומרים לו") וכן עוד ראשונים, מציינים לגמרא במסכת עירובין (לבב), האומרת שנוח לו ל"חבר" שיעבור על איסור הפרשת מעשר שלא מן המוקף כדי להציל עם הארץ מאכילת פירות טבל. בכך, עובר ה"חבר" על איסור דרבנן ומציל את חבירו מאיסור תורה. הקושי בזה, לאור סוגייתנו, בולט ומובן. כאן רואים שאין יחטא אדם לצורך הצלת חבירו מאיסור.

מחלק תוספות וקובע, כי הסוגיית בעירובין עוסקת במקרה בו ה"חבר" נתן לעם הארץ את הפירות, ולכן "נעשה האיסור (בכל מקרה) על ידו". כלומר, הדין כאן הוא ביחס ל"חבר" בלבד - אם עליו לעשות בידים איסור קל ועל ידי כך למנוע את עצמו מאיסור חמור, דהיינו, אם עליו להפריש שלא כדין, שלא מן המוקף, או שמא עליו להשאיר את המצב כמות שהוא, ולהיות שותף באיסור חמור של אכילת טבל על ידי עם הארץ. היות וכך היא המציאות, אין זה דומה לסוגייתנו, בה הדין הוא אם על האדם לעבור על איסור קל - רדיית הפת, כדי

נראה לומר, שיש להחלק בין
 הערכת גודל עניין המצוות
 וחומרתן, שבכלל "סוד
 ד' ליראיו" הוא, ומופיע
 ברמב"ן, לבין שאלת
 ההכרעה המוטלת על
 האדם בשעה שלפניו שתי
 אפשרויות פעולה

שחבירו לא יעבור על איסור חמור כשהפת תישאר בתנור ותאפה.

ראשית, יש לעיין בטענת תוספות, שכאן, בעניין רדיית הפת, איסור האפייה כבר נעשה. הרי, סוף סוף האיסור יעשה, לכאורה, רק לאחר שהפת תאפה. יתירה מזאת, מדוע רק לאחר שהעמיד תוספות את הסוגייה בעירובין בכך שהדיון הוא אם על האדם לעבור על איסור קל כדי שהוא עצמו לא יעבור על איסור חמור, הבחין ששם האיסור טרם נעשה, בניגוד לסוגייתנו – בה כבר נעשה האיסור, ולעומת זאת בתחילת דבריו, כשעוד הבין שהגמרא בעירובין עוסקת בשאלה אם ה"חבר" יעבור על איסור קל כדי שעם הארץ לא יעבור על

איסור חמור – לא השתמש תוספות בהבחנה

זו, כעולה מפורשות מתחילת דבריו?

אלא, שכוונת תוספות כך היא: בוודאי שהאיסור לא נעשה עדיין, שהרי טרם נאפתה הפת, אך מעשה האיסור – הכנסת הפת לתנור – כבר נעשה, והיות ומעשה האדם נעשה, כשעומדת מול עינו ההכרעה אם לרדות או לא, בוודאי ש"שב ואל תעשה עדיף" ולא יעשה בידיים מעשה איסור כדי להציל את חבירו מאיסור שמעשהו כבר נעשה.

ממילא, הבחנה זו איננה נכונה כלל אם נדון – כמצע בתחילת תוספות – במקרה בו הדיון הוא "חטא כדי שיזכה חבירך", שאז, אין כל שאלה לאדם עצמו אם לאכול טבל או לא, וכן אם לאפות או לא. סוף סוף, עליו להכריע אם להפריש שלא כדיון – זוהי השאלה היחידה המונחת לפתחו, וגם בה "שב ואל תעשה עדיף" ורק כשהוא עצמו יעשה איסור חמור בעתיד אם לא יציל עצמו עכשיו באיסור קל – התירו לו לעשות האיסור הקל, כתירוץ תוספות.

ו. מדוע הגמרא מסתפקת ברדיית פת על אף הכלל הקבוע

לפי מה שאמרנו, יש לשאול: מדוע אין זה פשוט לגמרא שבמקרה בו הכניס אדם פת לתנור ושואל אם לרדות – ש"שב ואל תעשה עדיף", הרי מעשה האיסור כבר נעשה, ומדוע שנתיר לו לרדות?

מכאן נאמר, שאכן, אם איסור דרבנן של רדייה היה כשאר איסורים דעלמא – שב ואל תעשה עדיף ולא נתיר לו לרדות. אך הדיון כאן הוא (וזו ההדגשה ברש"י) אם תקנת חכמים שלא ירדה, נגזרה ונתקנה גם באופן שזכה, ואיננו הדיון הרגיל בש"ס העוסק בהתנגשות בין איסורים או מצוות וכדומה, כי אם בירור כשלעצמו בעניין גדרי תקנת רדיית הפת (יש להעיר

שבמקביל לדיון זה ישנו דיון בסוגייה בעניין החזרת ידו לרשותו כשהוציאה שהיא טעונה חפץ בשבת, כדי להצילו מאיסור העברה. ברור מהקבלה זו, כי הדיון זהה וניתן להסיק מכך מהו מעשה האיסור בהוצאה ומה תפקידה של ההנחה. ואין כאן המקום להאריך בעניין זה).

אם כן, ברור הכלל היסודי, הקובע שלא יחטא אדם להצלת חבירו, שהרי אין האיסור של חבירו עומד מולו כשיקול שיש להכריע על פיו.

ז. מקרים בהם יחטא האדם עבור חבירו

אם כך, מדוע ישנם מקרים בהם סוברים תוספות והראשונים, שנכון שיחטא אדם לצורך חבירו, כגון, שחרור מי שחציו עבד וחציו בן חורין לצורך פריה ורביה, היות וזו "מצווה רבה" ("שעל ידה מתקיים העולם" – רשב"א), וכן לצורך השלמת מניין כי "מצווה דרבים" היא? (ויעיין עוד בספר "חבש פאר" לרב קוק זצ"ל (פרק ט) שהגדיר שם גם את הנחת תפילין כ"מצווה רבה" ויש לכך השלכות הלכתיות הינדונות בדבריו. כמו כן, דנו פוסקים רבים בהרחבת כלל זה למצוות ולאיסורים נוספים, ואין כאן המקום להרחיב הדיון בעניין זה). לאור הדוגמאות הללו ודומיהן יש להבין מה סברה יש בדבר? וכי ישנן מצוות בהן ההכרעה שונה היא?

ייתכן לומר, שישנם צוויים ואיסורים, אשר אמנם מוטלים הם רק על פלוני, אך בגלל עניינם וחשיבותם, הרי שכל אחד ואחד חייב לדאוג לשמירתם, כהרחבת הערבות ההדדית. לדוגמא, חובת פרייה ורבייה עומדת לפתחו של האחד כשיקול בהכרעתו אם לעבור על איסור לשם קיום מצווה זו על ידי חבירו, כיוון שקיום מצוות חבירו מוטלת גם עליו, ברמה מסויימת. בזאת תובן, בקצירת האומר, ההלכה המובאת בשולחן ערוך אורח-חיים בסימן שו סעיף יד: "מי ששלחו לו שהוציאו בְּתוּ מבייתו בשבת להוציאה מכלל ישראל, מצווה לשום פעמיו להשתדל בהצלתה, ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות; ואי לא בעי, בית דין גוזרין עליו".

הלכה זו איננה סותרת את דברי הרמ"א שבסימן שכח סעיף ו': "מי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה, אין מחללין עליו השבת כדי להצילו". שהרי יש לומר, שאינו חולק הרמ"א על המחבר, ויסיכים עימו במקרה של הוצאת בְּתוּ לשמד, כיוון ששונה הוצאה לשמד, שבגלל חומרתה – על כל אחד ואחד מונחת האחריות להחזירה למוטב, ומצוותו היא.

ספר חסידים (הוצאת "מקיצי נרדמים" סימן קכה) מבסס יסוד זה על משה רבינו וזו לשונו: "...וכן מי שיש עליו ספר תורה ורואה שהולכים להשתמד, מוטב להשליך ספר תורה כדי למנוע רבים מעבירה רבה, וכמו שאמרו הרודה פת בתנור אם יכול חבירו לרדותה שיתחייב חבירו. וכן ניחא לחבר דליעבד עבירה קלה ולא יחטיא עם הארץ על ידו עבירה גדולה, וכן משה גרם שיעיב בה, ועוד כיוון שחרה אפו לשם שמים אמר לו יישר כחך ששבת".

יכולים ואינם חפצים לגלותם, לא מתוך 'קמצנות' רוחנית כי אם מאחריות וחרדת קודש. דברים רבים נועדים להם ולהם בלבד, "היה לך לבדך ואין לזרים אתך". חשיפת אמיתות אלה לא רק שאינה מועילה אלא אף מזיקה והורסת, כדרכם של דברים עליונים המתפשטים למקומות שטרם הוכשרו לקבלם (ראה אגרות הראיה א, עמוד צט). אך יש ומתוך שיקול דעת עמוק ורציני משתפים הם אותנו - אנו, העומדים מבחוץ - במה שנכנס באזנם. הדרכות הבאות להעמיק את בניינה של התורה למדרגות שלמות ורוממות יותר שייכות הן אף אלינו, לפוס מדרגתנו, ועל כן חשוב לצדיקים לגלות את אדננו, וחשוב לנו מאד להקשיב היטב לקול הקורא.

קורא להם קולם הפנימי: 'קומו צדיקים עיסקו בתורה'. כל עיסוקם מרוכז הוא בתורה, כמובן. דברים הם בה והוגים בה יומם ולילה, אולם יש וקולם הפנימי זועק מתוכם לחידוש עסק תורתם, להעלאת מגמתם הפנימית ממגמה חלקית לנעלה ושלמה יותר, ממגמה פרטית לכללית ומקיפה יותר, - "להעלות את המדות והמחשבות הקטנות, אף על פי שהן טובות אבל אינן במעלה גדולה ומאירה, למקור שורשן, ולהאירן באור של גדולה... ומדה זו של העלאת דברים קטנים לגדלות אינה פוסקת בכל עת ובכל שעה..." (אורות הקודש חלק

ג עמוד רסב). מרומם אותם הקול הקורא למגמה חדשה של עסק התורה - 'לחזק את כוחה של נסת ישראל'.

קומו צדיקים עיסקו בתורה! כל עיסוקם מרוכז הוא בתורה, כמובן, אולם יש וקולם הפנימי זועק מתוכם לחידוש עסק תורתם. להעלאת מגמתם הפנימית למגמה כללית יותר

כל לימוד תורה חשוב הוא ויקר אך מתוכם פנימה נקראים הצדיקים להכרת מלוא ערכה, משמעותה ופעולתה של התורה. כאנשי לב ורוח, נחוט השדרה הפנימי של כלל ישראל, נקראים הם לבירור רוחני עמוק שיעמוד על "גילוי ערכה האלהי של תורת ד' הנתונה לנו - מתוך בחירתנו מכל העמים, מתוך הויית עצמותנו הציבורית בכל ממשותה ושכלולה, תקפה ותפארתה" (לנתיבות ישראל א, עמוד קסז).

נקראים הם לברר את עומק חייה של נסת ישראל, להעמיק חקר באורה האלקי, שהוא "אור הקדש היותר מעומק שבעולם", וממילא להכיר בהכרה בהירה וודאית "שהחיות הכללית של כלל ישראל וסוד קיומה של האומה בצביונה הוא התורה". מתוך הכרה באוצר חיים זה יעמדו הם בענווה גדולה מול נסת ישראל, ירגישו כאיבר מאיבריה ויתמלאו חשק פנימי להיות מסייעים להופעת רוחה וסגולותיה. עמלם הרוחני ימצא אז את ערכו השלם. יתברר להם יותר ויותר שמעבר לכל התועלויות הפרטיות של עמלם הרוחני הנה בעבודתם הגדולה זורקים הם "זריקה של שיקוי חיים" (קובץ ד, צח), חי ממשי ופועל, בתוככי נפש האומה, להעלותה ולחזקה. "תגברת התורה באומה מאמצת את כחה... וכשהאצילות של הטוב האלהי מתגברת באומה כחה העליון

תהליך התחיה הלאומית, בעיצומו עומדים אנו, מקיף הוא את כל צדדי חיינו. לא החיים המעשיים בלבדם עוברים שינוי צורה מקיף וכולל, המעביר אותנו מחיי פרטים וקהילות לחיים של הויה ציבורית, ממלכתית, של עם השולט וריבון בארצו, אלא אף כל ערכי חיינו - כוחותיהם, הרגשותיהם, שאיפותיהם ותקוותיהם - עוברים שינוי ומהפיכה. תחת "נפשות מתקמצות שבעמק פנימיותן הן פונות כל אחת כצאן לעברו ולחוגו הפרטי" (עין איה, מסכת שבת פ"ב סעיף רצד), נדרקות בקרבנו נשמות חדשות, כלליות, בהן צדדי החיים הפרטיים מתבטלים מפני האור הכללי הגדול (אורות ישראל ז, יח).

אין ספק, אפוא, שאף ערכי הקדש, שכל כך מורגלים אנו בהם, צריכים להתנער ולהתחדש לאורו של תהליך הגאולה. "ברור הוא שתחייתנו הלאומית תחיה שלימה היא... ברור הוא שתחדש הארה בכל החוגים הרוחניים, בכל ערכי הקדש, בכל הגיוני הנשמה - הארה בתפלה, הארה בתורה, הארה בדרכי המוסר והקשבת האמונה" (מאמרי הראיה עמוד 414).

בעניין חידוש המגמה הפנימית של עמל התורה, כותב הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל: "נכנס באוזן צדיקים לפעמים קול קורא, קומו צדיקים עיסקו בתורה לחזק את כוחה של נסת ישראל, להוסיף אור בנשמתה הכללית, כדי שתתחבר עם דודה מלך עולמים, מלך הכבוד, מלך מלכי המלכים, הקב"ה. תתחבר עמו בנועם עליון, בחיבת ידידות, בגדולה ובגבורה, בתפארת קדושה ומלכות".

מתוך עמלם הגדול בתורה, עמל כמותי ואיכותי, דברים הם הצדיקים בנותן התורה, במקור החיים שממנו לנו תורת חיים, ומתוך כך שומעים הם דברים נשגבים שבני אדם רגילים אינם שומעים. "כשההתקשרות עם נסת ישראל ברוחניותה" - בקדושת תורתה - "ובעוצם מהותה באה למדרגה הגונה, מתחילה הכרה נעימה פנימית להולד בעצמיות הנשמה, המרגישה את קול ד' העובר דרך נסת ישראל בקול עז..." (אורות ישראל ג, י). חשים הם ושומעים את קול ד' לא בשמיעה חיצונית אלא בתחושה פנימית עזה, הדוברת אליהם מכל מהותם. "עניין מגיד שבא לאדם" - כותב הגר"א - "הוא נשמתו בעצמו". לא כח זר לו דובר אליו כי אם מכח עמלו הרוחני זוכה הוא לשמוע את אמיתת חייו. נפגש הוא עם "נשמתו בעצמו", שומע את שיחה ואומר חייה. "ואקשיב ואשמע מתוך מעמקי נשמתו, מתוך רגשי לבבי... ואשמע קול נשמתי הומה..."

רובם של הדברים הנכנסים באזנם של יחידים עליונים אלו - הדרכות קודש ועצות נשגבות - אינם נודעים לנ"ל ולא יודעו לנו לעולם. שייכים הם לעולמם הפנימי, הסודי, והם אינם

הגלריה ברחוב בנימיני

הרב שמואל שטיינר

ר"מ בישיבה תיכונית בכפר הרא"ה, בוגר הישיבה

העובר ברחוב יגאל אלון התל אביבי וחש את שאון החיים הפועם בו, לא מעלה ולא יכול להעלות על דעתו מה הסתירה מאחוריה דלת החנות בבניין מספר 157 ברחוב עד לפני מספר שנים בלבד. זוכרים אנו את האנשים שפותחים את הדלת בחפזה, נכנסים לאמצע בית המדרש¹, ולפתע שמים לב – מה? זה לא "צילוגרף"² כאן? אז מה בעצם מוכרים כאן? מה מייצרים כאן? איפה אתם משובצים בשאון החיים שבחוץ? ומה באמת היה רואה מי שנכנס? אנשים הרוכנים בלימודם על ספרים, צועקים ומתווכחים עד לב השמיים. אבל התוצאה – מה?

חשבת יידי שנכנסת לסתם חנות, אבל באמת נכנסת לאש הקודש, למקווה מי הדעת, למקום בו נוצרת התורה בדור הזה. כן כן, סמס מתחת לאף שלך. בסתם חנות או גלריה של מפעל³, אתה פוגש כרגע את נקודת החיות של התורה בעיר הזאת. השניים האוחזים בטלית, והשותפים, והשכירים – את כולם מורה ומדריך דבר ה' המגיע לעולם דרך המקום הקדוש הזה (ומקומות דומים). לכאן הגעת. לנקודת המפגש של השמיים בארץ.

ואם תשאל – איך עושים זאת? איך מפגישים בין שמיים לארץ? תסתכל סביבך ותראה!

דרך בבא קמא, בבא בתרא ומסכת שבת. דרך קצות, נתיבות ואגלי טל. ותלמידים הסובבים את הרב, והרב בשלהבת קודש מוסר להם דברות, ומורה להם הנתיב איך צולחים את הסוגיות ומגיעים לחוף מבטחים.

כאן, כרגע ועכשיו זה קורה, ממש כאן, בגלריה של החנות. דרך שאלה, העמקה וחישיבה – האם באמת הבנתי את הרב?

ולבון בין התלמידים, כתיבה, סיכום וחזרה. כך נפגשים השמיים עם הארץ ונתנים להם משמעות וקיום. וזה קורה כאן – בגלריה ברחוב בנימיני 11 בעיר העברית הראשונה, שאין כמוה צמאה למפגש אמיתי בתוכן, במשמעות, בערך.

אולי תסתכל סביבך ותתמה איפה אני היום?

ואענה לך שהאש הבלתי נגמרת הזאת דוחפת אותך ליצור עוד ועוד מקומות כאלה. ובכל מקום שתהיה, אתה מחפש את העומק הזה שנצרב בך. כי אין תורה כתורת תל אביבו! חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו!

¹ משכנה הקודם של הישיבה היה במקום זה.

² חנות צילום ודפוס ששכנה שנים רבות בחנות שהפכה לישיבה.

³ כיום הישיבה שוכנת ברח' בנימיני 11, במקום שהיה לפני מספר שנים מפעל לתיקון מכשירי חשמל.

מתגלה עליה" (אורות ישראל ז,ח).

קרואים הם הצדיקים 'להוסיף אור בנשמתה הכללית' של האומה, על ידי גילוי ציונם המיוחד בתורה שביציאתו אל הפועל יטביע את חותמו האיכותי ויוסיף את אורו המיוחד לנשמת הכלל, ובפעולה רוחנית זו יחיה הוא ויוסיף און וחיל באומה כולה (אורות ישראל בג; אגרות הראיה ג עמוד קנו). 'כדי שתתחבר' האומה כולה, ברבדי חייה הגלויים, 'עם דודה מלך עולמים, מלך הכבוד, מלך מלכי המלכים, הקב"ה'. מתוך העיסוק הרוחני שמגמת פניו הוא חיזוקה של כנסת ישראל תלך האמת ותתפשט והאומה כולה תתעלה יותר ויותר להכרת עצמה. "הרוחניות החיובית כבר היא מתפלשת באומה מאליה, על פי סגולתה הפנימית, על ידי הארת אלה היחידים, שהם שלוחי צבור ונושאים הם בלבבם את אוצר הרוחניות המחיה של כל העם" (אורות התחיה פיסקה ד).

"והצדיקים מוצאים בלבבם אמצ' עליון, מרגישים בקרבם רוח טהרה, נאזרים בימין ד' רוממה, מקימים הם את סוכת דוד הנופלת, מרימים אותה להיות עטרת תפארת בראש המלך הקדוש ד' צבאות שמו".

מתוך "שמתבררת אמת זו יותר לשרידים אשר ד' קורא, הם מתחזקים באחיזתם בתורה העליונה", בידיעתם שבפעולתם הרוחנית "עושים הם פעולה ממשית להעלות נשמות רבות", ואף את תהליך התחיה כולו, "מתהומות שיקועם... מדילים הם טללי נעם, מכניסים רגשי שלום וידידות, גורמים להישרת השכל, לאיזור הכח, לעדינות הרוח והגדלת התקוות" (אורות הקודש ב, עמוד רצה). מתוך הכרת פעולתם הממשית לחיזוק כוחה של האומה מתמלאים הם 'אמצ' עליון' לעיסוק איכותי יותר בתורה. יודעים הם שדוקא הם ה'מקימים את סוכת דוד הנופלת', כי מעבר לכל הפעילות המעשית הנדרשת והחשובה הם 'מיסדי התוכן והמרץ הפנימי' של כל מפעל התחיה במה שהם "מחיי הנשמה האומית וממשיכים את אור הוייתה" (אגרות הראיה ג, עמוד קנו).

הקול הקורא הזה פונה הוא אף אלינו, כל אחד ואחד לפי כוחו וכשרונו, ליישר דרכנו במגמת עמלנו הרוחני.

"לאט לאט ולפעמים גם כן בדילוג ובקיעה, נכשיר את הלבבות לחיים בריאים. אז ישוב החפץ לעסוק בבנין האומה ברוחו האיתן, לא בשביל להקרות רב או מפורסם, ולא בשביל לקבל שכר טוב וחלק נאה בגן עדן, ולא להנצל בזכות זה ממוקדי שאול ומלאכי חבלה. כל אלה המחשבות, אף שאמת נצחית טבועה בהן, הן קטנות ופעוטות, לגבי המחשבה העזה המתגברת על ידי ההזנה הבריאה של לחמה של תורה, העשוי סולת שמן ודבש, שכפי גדלה כך היא פשטותה, טובת האומה ותפארת עזה, הצלתה מתוך המהפכה, והרמת קרנה בכבוד, זה הוא העדן והגן, שאין קץ לעציו, ענפיו ופריו, ואין ערוך לחמדת עיניים של ירק דשאיו ופרחיו" (אגרות הראיה א, עמוד רמא).

